

Organizácia, výzbroj a taktika vojska kráľa Mateja Korvína

VLADIMÍR S E G E Š

SEGEŠ, V.: Organization, armaments and the army tactics of the army of Matthias Corvinus. *Vojenská história*, 3, 11, 2007, pp. 55 – 69, Bratislava.

The subject of the study discusses the issue of the establishment and structure of Matthias Corvinus's army belonging to armies with the highest combat efficiency in Europe those days. Matthias started the establishment of the crossbowmen army early in his first years of reign, mainly after the agreement with Jan Jiskra (in the spring 1462) and after the battle at Veľké Kostolány (January 30th 1467), when several Jiskras and „Bratric's-Brothers“ soldiers entered into his mercenary army. A continuous increase from the current 6-8 thousand up to approximately 15-20 thousands permanent crossbowmen (with the monthly pay of 3-5 florens, resp. gulden per person) lead to systematic increase of taxes and almost each year an extraordinary military tax payment (a subsidy) at 1 floren (contemporary currency) per porta. At the end of Matthias reign it ate up around the half of the state budget. Within the historical awareness the mercenary army of the King Matthias is known as The Black army that was just the core of a permanent mercenary army.

Military History. Hungary. Middle ages. Army of Matthias Corvinus. 15th Century.

Neskorý stredovek v Európe bol obdobím výrazných zmien vo vojenstve. Fenomén vojny vzrástol čo do rozsahu i intenzity, vojna sa stala symptómom a zároveň aj príčinou pretrvávajúcej krízy vo vtedajšej Európe. Najpodstatnejším príznakom zmien v európskom vojenstve bol úpadok lénnych vojsk reprezentovaných najmä ťažkou jazdou rytierskeho typu a ich postupné nahrádzanie žoldnierskym vojskom. Žoldnierstvo sa stalo najproduktívnejším trendom neskorostredovekého vojenstva. Súbežne rástol význam pechoty a palných zbraní. V juhovýchodnej Európe, ohrozovanej osmanskou expanziou, sa najúčinnnejším a podielom najvýznamnejším druhom vojska postupne stali husári ako prechodný typ medzi ťažkou a ľahkou jazdou. Zmeny v sociálnej štruktúre ozbrojených síl sa následne prejavili tak vo výzbroji, ako aj v spôsobe boja. Od pravidelných žoldnierskych oddielov sa bezprostredne tiahne vývojová niť k stálej armáde ako pilieru štátneho mocenského aparátu v nastupujúcom novoveku.

Za zakladateľa prvej stálej profesionálnej armády v Európe sa považuje francúzsky kráľ Karola VII.¹ O štvrtstoročie neskôr si stálu žoldniersku armádu zriadil i burgundský vojvoda

1 Roku 1444 vydal francúzsky kráľ Karol VII. nariadenie, na základe ktorého mnohé námezdné skupiny potulujúcich sa vojakov prijali do trvalej kráľovskej služby, aby zlikvidovali ostatné podobné bandy bezprizorných bojovníkov. Tento vzťah nemal charakter feudálnych záväzkov, ani zmluvný vzťah, keď si za paušálnu cenu príslušný kapitán najímal bojovníkov. Všetkých dôstojníkov menoval kráľ, takže boli skutočnými *officiers*, čiže držiteľmi oficií, úradov. Panovník priamo platil všetkých dôstojníkov a mužstvo, ktoré sídlilo v posádkach podľa jeho určenia. V poslednej štvrtine 15. storočia trvalo slúžilo vo francúzskom kráľovskom vojsku 20 až

Karol Smelý². Do prvej tretice stredovekých stálych žoldnierskych armád patrí aj žoldnierske vojsko uhorského i českého kráľa Mateja Huňadyho, zvaného Korvín (1443 – 1490).³

Prvou známou relevantnou informáciou o uhorských ozbrojených silách za Mateja Korvína je hlásenie benátskeho vyslanca z Budína. Petrus de Thomasys (Piero de Thomaso) v liste z 9. októbra 1458 adresovanom benátskemu dóžovi uvádza, že uhorské vojsko smerujúce proti Turkom pozostáva z 80 000 mužov – jazdcov a pešiakov, medzi ktorými dominujú slabo vyzbrojení križiaci vidieckeho pôvodu.⁴ Nešlo však o portálne vojsko (poddaných), akoby sa z referencie zdalo, ale o šľachtické insurekčné vojsko zmobilizované na základe insurekcie vyhlásenej kráľom Matejom v septembri 1458. Uvádzaný početný stav je nepochybne značne nadsadený, no poukázanie na slabú bojovú hodnotu uhorského vojska zodpovedá skutočnosti. Nepriamo to dosvedčuje aj list kráľa Mateja z 29. marca 1458, v ktorom prosí svojho nastávajúceho svokra, českého kráľa Juraja Poděbradského, aby mu poslal „*pětsto bojaskúsených a dobre vyzbrojených těžkoodených jazdcov*“.⁵

Podľa hlásenia ďalšieho benátskeho vyslanca v Uhorsku Giovannioho Ayma, ktoré si aj na základe iných zdrojov osvojila benátska Signoria, roku 1464 uhorské vojsko tvorili jazdci prelátskych a veľmožských bandérií v sile 12 000 mužov a kráľovské bandérium, ktoré malo okolo 2 000 jazdcov a asi 5 000 pešiakov.⁶ Údaj je pozoruhodný najmä preto, lebo je svedectvom o náraste podielu pešiakov, ktorí vo vlastnom kráľovskom vojsku prvýkrát počtom prevýšili jazdectvo. Zvýšený podiel peších žoldnierov v kráľovskom vojsku roku 1464 potvrdzuje aj referencia Gerarda de Collis, milánskeho vyslanca v Benátkach, ktorý uhorské ozbrojené sily na letnom ťažení proti Osmanom odhadol nasledovne: 17 000 jazdcov, 6 000 pešiakov, 7 000 križiakov.⁷ Podľa dejepisca Antonia Bonfiniho kráľ po vypuknutí povstania v Sedmohradsku roku 1467 nariadil mobilizáciu a s palatínom Michalom Orságom a viacerými veľmožmi a prelátmi zhromaždil 8 000 jazdcov, 4 000 pešiakov. Ostatné stotiny a jazdecké čaty (*cohortes turmasque*) prenechal Mikulášovi Ilockému a Michalovi Siládimu, ktorí mali zabezpečiť ochranu južných hraníc Uhorska pred prípadným tureckým útokom.⁸

25-tisíc mužov, čo predstavovalo približne 1 % mužskej populácie vtedajšieho Francúzskeho kráľovstva vo veku od 18 do 45 rokov. CONTAMINE, P.: *Válka ve středověku*. Praha : Argo, 2004, s. 200.

2 Podľa nariadenia z 13. 11. 1472 malo burgundské vojsko pozostávať z 1 200 kopii po troch ťažkých jazdcoch, 3 000 jazdeckých lukostrelcov, 600 jazdeckých kušostrelcov, 2 000 pikanierov, 1 000 peších lukostrelcov, 600 strelcov z kulveríny, čiže dovedna 10 800 mužov, z ktorých rovné dve tretiny tvorili jazdci a ostatnú tretinu pešiáci. Tamže, s. 201.

3 Doposiaľ najpodrobnejšie sa problematike vojska Mateja Korvína venoval TÓTH, Z.: *Mátyás király idegen zsoldoserege*. A feketé sereg. Budapest 1925. Je dosť nepochopiteľné, že citovaný francúzsky vojenský historik Philippe Contamine takmer nevenoval pozornosť Uhorsku a žoldnierske vojsko kráľa Mateja ani len nespomenul.

4 „...persone LXXX milla fra da cavalj et da piedi, et maxime per il gran numero de Crucesignati, quali tamen benche non siano molto destimare per essere vilani,...“. *Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából. 1458 – 1490* (Ed. NAGY, I. – NYÁRY, A.), I – IV. kötet, Budapest 1875 – 1878. Príslušný údaj pozri I., s. 38-39.

5 „...quingentos equites viros electos, ad pugnam aptos et bene armatos...“. FRAKNÓI, V.: *Mátyás király levelei*. Külügyi osztály. I. Budapest 1893, s. 5.

6 „Quae gentes sunt, ut scribitis, equi XII. m. praelatorum et baronum... Item equi circa duo millia curie ejusdem majestatis et pedites circa 5 000...“. *Magyar diplomáciai*, ref. 4, I., s. 263-266; hlásenie vyslanca pozri tamže s. 228-229.

7 *Magyarország történeti kronológiája* I. kötet. (Ďalej MTK I.). Budapest 1986, s. 283.

8 Dekády uhorských dejín od Antonia Bonfiniho vyšli tlačou až roku 1581 vo Frankfurte nad Mohanom. Posledné kritické vydanie (ed. FÖGEL, I. – IVÁNYI, B. – JUHÁSZ, L. – KULCSÁR, M. – KULCSÁR, P.) *Antonius de Bonfinis: Rerum Ungaricarum decades*. I.– IV. zv. (Ďalej Decades), Lipsiae – Budapestini 1936 – 1941, 1976. Pozri aj SEGEŠ, V.: Reflexia uhorského vojenstva v Dekádach uhorských dejín Antonia Bonfiniho. In: *Vojenská história*, 2000, roč. 4, č. 2, s. 76-88. Príslušnú pasáž pozri Decades 4.1.143 – 144 (čiže 4. dekáda, 1. kniha, 143. až 144. odsek). Porovnaj TÓTH, Z.: *Mátyás*, ref. 3, s. 52.

Roku 1468 pri vypuknutí uhorsko-českej vojny Matej disponoval poľným vojskom v sile asi 15 000 mužov, prevažne najatých žoldnierov, medzi ktorými prevažovali bojovníci českého a poľského pôvodu. V súlade s uhorskou tradíciou významná úloha pripadla ľahkému jazdectvu ozbrojenému najmä lukmi a šípmi. Jazdci tvorili približne polovicu z celkového počtu, a popri pechote bolo v uhorskom vojsku aj dostatok diel a bojových vozov.⁹

Pre poznanie zloženia, druhov a sily uhorského vojska z druhej polovice vlády Mateja Korvína sú dôležité dva navzájom takmer zhodné súpisy, a to nemeckého rytiera Sebastiana Rottnhana a benátskeho vyslanca Sebastiana Baduaria. Ani jeden zoznam nie je datovaný, pravdepodobne sa však viažu na uhorskú protitureckú výpravu uskutočnenú roku 1475 alebo 1479, pričom však treba poznamenať, že ani v jednom prípade sa na týchto ťaženiach nezúčastnili pomocné zbory z Valašska a Moldavska uvádzané v obidvoch súpisoch.¹⁰ Podľa Rottnhana pozostávali uhorské sily z 10 000 českých, moravských a nemeckých žoldnierov, z toho 2 000 ťažkých jazdcov a 8 000 pešiakov; 20 000 obrnených jazdcov a 4 000 obrnených pešiakov z Uhorska, 5 000 husárov a Srbov (lodníkov) – čiže spolu 29 000 mužov; 16 000 ľahkých jazdcov a 16 000 pešiakov zo Sedmohradska (spolu 32 000); z Valašska bolo 2 000 ťažkých jazdcov a 10 000 pešiakov; z Moldavska 12 000 jazdcov a 20 000 pešiakov. V Baduariovom súpise figuruje 6 000 ťažkých jazdcov a 10 000 pešiakov českého, moravského a sliezskeho pôvodu; 10 000 ťažkoodených uhorských jazdcov a 4 000 obrnených uhorských pešiakov vyzbrojených pavézami a kušami, 2 000 strelcov z pušiek, 80 delostreleckých majstrov; 5 000 srbských jazdcov, 16 000 sikulských jazdcov; z Valašska 8 000 jazdcov a 30 000 pešiakov, z Moldavska 12 000 jazdcov a 20 000 pešiakov.¹¹

Podľa predpokladu A. Kubinyiho predstavoval reálny vojenský potenciál Uhorska za Mateja Korvína 65 000 – 70 000 mužov a ďalších 8 000 – 10 000 mužov tvorilo stále posádky pohraničných hradov a opevnení.¹² Treba pritom zdôrazniť, že ide o teoretický potenciál, lebo skutočný stav mužov v zbrani, na ktorejkoľvek vojenskej výprave alebo počas útoku nepriateľa nedosahoval ani polovicu uvedeného odhadu. Približne polovica z celkového počtu uhorského potenciálu pripadala na sedmohradské vojenské sily,¹³ ktorých použitie mimo územia Sedmohradska bolo však problematické. Kontingent z 23 slobodných kráľovských miest – pri minimálnom priemere 50 žoldnierov na každé mesto – predstavoval spolu 1 150 mužov.¹⁴

Matej začal žoldniersku armádu budovať hneď v prvých rokoch panovania, jej základom boli zaiste najmä príslušníci huňadyovského bandéria. Aspoň stručne sa žiada pripomenúť, že Matejov otec Ján Huňady, ako popredný uhorský veľmož a začas aj gubernátor krajiny, disponoval veľkou vojenskou silou. V Huňadyho vojsku, respektíve bandériu slúžili popri jeho početných familiároch či uhorských šľachticoch aj námezdní žoldnieri cudzieho pôvo-

9 ČORNEJ, P. – BĚLINA, P.: *Slavné bitvy naší historie*. Praha 1993, s. 98. Porovnaj PÁLOSFALVI, T.: *Nikápolytól Mohácsig 1396 – 1526*. Budapest 2005, s. 133-134.

10 Súpisy porovnáva a kriticky vyhodnocuje KUBINYI, A.: Hadszervezet a késő középkori Magyarországon. In: *Nándorfehérvártól Mohácsig. A Mátyás- és a Jagelló-kor hadtörténete*. (Ďalej Hadszervezet) Budapest 2007, s. 203-204.

11 Baduariov súpis publikuje in extenso ÓVÁRY, L.: Mátyás király szászalföldi s vízi haderejének leírása az 1479-ki hadjáratból. In: *Történelmi Tár*, 1885, s. 762-764.

12 KUBINYI, ref. 10, s. 203.

13 Tamže, s. 201. Kubinyi vyčísluje vojenský potenciál Sedmohradska nasledovne: 21 750 mužov spomedzi sedmohradských poddaných, 7 330 Sikulov a 21 900 Sasov, čiže dovedna čosi vyše 50 000 osôb. Vychádza pritom z vojenského nariadenia pre Sedmohradsko z roku 1463, ktorého hodnovernosť je síce diskutabilná, no v záse reálne reflektuje skutočnosť.

14 Tamže, s. 202.

du, a to predovšetkým českí, a ďalej nemeckí a poľskí ťažkoodenci, ako aj ľahkí jazdci valašského, moldavského a južnoslovanského pôvodu.¹⁵ Po poprave Ladislava Huňadyho a v čase Matejovej internácie sa vodcom huňadyovského klanu stal Matejov ujec Michal Siládi. Práve on zohral významnú úlohu pri zvolení Mateja za kráľa vo februári 1458. Podľa kronikárov pritiahol na volebný snem s 20-tisícovým vojskom, ktoré „za značné peniaze naverboval medzi Sedmohradčanmi, z Dolného Uhorska, ďalej spomedzi Čechov, Poliakov, Nemcov“.¹⁶ Časť z nich nepochybne vstúpila do služieb mladého kráľa.

Stále žoldnierske vojsko kráľa Mateja nevzniklo teda naraz dákym legislatívno-právnym opatrením či aktom, bolo výsledkom vojenských reforiem, ktoré Matej realizoval postupne podľa potreby a danej situácie počas celého panovania.¹⁷ Kráľ pritom spočiatku najímал podľa možnosti kompletne vojenské kompánie (roty) a aj rešpektoval ich vnútornú organizáciu.¹⁸ Velitelia týchto jednotiek mali pri určovaní štruktúry pomerne značné kompetencie.¹⁹

Po uzavretí dohody s Jánom Jiskrom (na jar 1462) a po bitke pri Veľkých Kostoľanoch (30. 1. 1467) Matej prijal do žoldu viacerých bývalých jiskrovcov a bratříkov, ktorí mali bohaté bojové skúsenosti.²⁰ V historickom povedomí je žoldnierske vojsko kráľa Mateja známe pod označením Čierne vojsko, ktoré však bolo iba jadrom stáleho žoldnierskeho vojska. Pomenovanie – v podobe *acies negri, nigri, exercitus nigrorum* – vzniklo až po Matejovej smrti a dodnes nie je uspokojivo vysvetlené.²¹ Zväčša sa dáva do súvisu s posledným hlavným veliteľom Jánom Haugvicom, ktorý mal prímenie Čierny, resp. sa odvodzuje od toho, že po Matejovej smrti žoldnieri nosili čierne stuhu. Názov Čierne vojsko sa často nenáležite stoťoží s celým kráľovským žoldnierskym vojskom.²²

O zložení a taktike uhorského žoldnierskeho vojska sa najvýrečnejšie zmienil sám kráľ Matej v liste datovanom v Záhrebe 10. marca 1481. Zaslal ho jágerskému biskupovi kardinálovi Gabrielovi Ranganovi, ktorý bol vtedy uhorským vyslancom na dvore Matejovho testá, neapolského a sicílskeho kráľa Ferdinanda Aragónskeho. V liste ho informuje o zaslaní vojenského kontingentu, ktorý sa neskôr podieľal na oslobodení juhotalianskeho mesta Otranta od Turkov. Uvádzame najpodstatnejšie časti tohto listu: „... *Predsa však, rovnako ako inokedy, keď sme videli, že je potrebné zasláť nášmu otcovi (kráľovi Ferdinandovi) vojenskú pomoc, tak mu i teraz posielame vojsko, o ktoré prosil, a to napriek nemalým ťažkos-*

15 Bližšie pozri ELEKES, L.: *Hunyadi hadserege*. Budapest 1951.

16 Decades 3. 9. 10. Bonfiniho údaj o 20-tisícovom vojsku je zaiste nadsadený. Je však zaujímavé, že nezávisle na ňom a o čosi skôr (roku 1493), ten istý počet Siládiho vojska uvádza aj súveky nemecký kronikár Hartmann Schedel, ktorý dokonca priamo hovorí o 13 000 jazdcov a 7 000 pešiakov: „*Michel Zylagi mit XIII^m geraysiger vnd VII^m fußknechten.*“ In: *Weltchronik*. Kolorierte Gesamtausgabe von 1493. Weltbild 2005, Blat CCLXXr. V novších historiografických prácach sa zväčša uvádza počet 15 000 ozbrojencov.

17 SEGEŠ, V.: Legislatívno-právny rámec uhorského vojenstva za kráľa Mateja Korvína In: *Vojenská história*, 2001, roč. 5, č. 2, s. 3-19.

18 Túto skutočnosť možno ilustrovať napríklad listinou z 2. júna 1466, v ktorej veliteľia Juraj Hetl a Juraj Gavský a ich vojaci v počte 56 menom uvedených mužov sľubujú vernosť kráľovi Matejovi. Archív mesta Bratislavy (ďalej AMB), stredoveké listy a listiny, č. 3497.

19 Správne na to poukazuje PÁLOSEALVI, ref. 9, s. 30.

20 O jiskrovcov a bratříkov v kontexte vojnových udalostí v hornom Uhorsku prehľadne SEGEŠ, V.: *Od rytierstva po žoldnierstvo. Stredoveké vojenstvo v Uhorsku so zreteľom na Slovensko*. Bratislava 2004, s. 193-211. Ďalej pozri JUROK, J.: Čeští husitští a katolíctí kondotiéri z Moravy na Slovensku v 15. století (období bratříků). In: *Vojenská história*, 2005, roč. 9, č. 4, s. 3-15.

21 Pomenovanie Čierne vojsko sa prvýkrát vyskytuje v Bonfiniho dekadách pri opise udalostí v období jún – júl 1490, čiže tesne po Matejovej smrti. Pozri Decades 4.9.135. Bonfini inak synonymicky používa aj termín veteráni, vojsko veteránov – *exercitum veteranorum*. Napríklad tamže 4.9.133, 5.3.19.

22 O názve Čierne vojsko pozri TÓTH, ref. 3, s. 251-264.

tiam, lebo nikto sa tam nechcel ochotne vypraviť. Teraz teda posielame predbežne 400 pešakov a 150 jazdcov na čele s naším veliteľom Blažejom Maďarom. Ďalší husári v počte 150 ich budú zakrátko nasledovať, aby tak jazdcov bolo spolu 300, z nich 100 ťažkoodených a 200 husárov. Pôvodne sme chceli všetkých poslať naraz, no nezohnali sme dostatok lodí na ich prepravu... Zabezpečte ďalej u nášho otca, aby im naproti poslal dostatok ťažkých vozov na ďalšiu prepravu oddielov, zbraní, štítov, brnení a diel, ako aj bojových strojov, šípov a gulí, ktoré mu všetky posielame, lebo bez týchto prostriedkov by oddiely veľa nezmohli. ... Aby Vaša otcovská osvietenosť mohla oboznámiť nášho vznešeného pána, kráľa a otca Ferdinanda s pomermi v našom vojsku, usúdili sme, že opíšeme jednotlivé druhy vojska, aby Jeho výsosť spoznala všetko a aby sa vedela rozhodnúť, koľkých a z ktorého druhu si ešte želá. Aj Vaša otcovská osvietenosť môže viesť, keďže aj na vlastné oči videla, že vojsko sa u nás delí na tri druhy. Prvý druh predstavujú ťažkí jazdci, ktorí požadujú štvrťročne 15 zlatých od koňa, lebo inak ani nenastúpia. Druhým druhom je ľahké jazdectvo, ktoré nazývame husármí; požadujú štvrťročne 10 zlatých od koňa, lebo inak by nebojovali²³. Kým opis jazdectva ako najdôležitejšej zložky je pomerne stručný a vecný, pešiakom venuje kráľ omnoho väčšiu pozornosť: „Tretím druhom sú pešiáci, ktorí sa delia na viaceré skupiny; jedni sú obyčajní pešiáci, iní obrnení, podaktorí sú zasa štítonoši. Radoví vojaci čiže pešiáci požadujú na osobu 8 zlatých štvrťročne. Obrnenci i štítonoši požadujú za zbroj a štít dvojnásobný žold, keďže sa pri nosení zbroje a pavéz nezaobídu bez pomoci pážat a služobníkov, ktorých si musia vydržiavať. Ďalšími sú potom majstri palných zbraní, ktorí vedia narábať puškami i strielať z podobných menších zbraní, lenže tí nie sú až natoľko účinní a užitoční ako ostatní pešiáci. No na začiatku bitky, čiže pred zrážkou v otvorenom boji, ako aj pri dobýjaní či obrane hradov a táborov sú po štítonošoch najosožnejší. Preto aj oni požadujú toľko, čo radoví pešiáci. Podľa našich zvyklostí staviame strelcov z pušiek tak, aby tvorili päťtinu z celkového počtu pešiakov... Obrnencov používame ako múr, nepohnú sa z miesta ani vtedy, ak by do posledného padli tam, kde stoja. Pešiáci s ľahkou zbrojou podľa okolností vyrážajú spoza nich, a ak sú vyčerpaní alebo ak vyťušia vážnejšie nebezpečenstvo, stiahnu sa späť za obrnencov, kde po načerpaní nových síl a pri navrátení odvahy vyčkávajú, aby sa v príhodnej chvíli opäť vrhli do boja. Celú ľahkú pechotu a strelcov z pušiek obkolesujú obrnení pešiáci a štítonoši priam tak, akoby išlo o pevnosť, lebo do kruhu postavené a k sebe priliehajúce pavézy sú slabé hradobným múrom chrániacim pešiakov a všetkých ostatných. A tí, akoby bojujúci pod záštitou hradieb a šancí, potom vo vhodnom okamihu odtiaľ vyrážajú do útoku.²⁴ V liste sa kráľ zmieňuje aj o delostrelectve: „Ob-

23 „Nihilominus, sicuti alias requisiti pro mittendis ad patrem nostrum gentibus sumus, cum videamus illum magna necessitate laborare, gentes illas, quas a nobis petivit, licet cum difficultate, disposuimus tamen; nemo enim libenter ad partes illas transire vellet. Nunc tamen 400 pedites et 150 equites, sub conductu capitanei nostri Blasii Magyar, premissuri sumus, reliqui hussarones hoc est 150 alii brevi subsequuntur; ita ut in toto 300 equitum, ex quibus 100 erunt armigeri 200 vero hussarones, numerum compleant. Mitteremus quidem illos, sicut iam pridem constitueramus, simul omnes uno passu; sed navigia, quibus traicerentur, defuerunt nobis; [...] Ordinet etiam apud patrem nostrum, ut premittantur eis obviam aliquot vectores onerarii, qui arma bellica cum sclopetis, ballistis, sagittis et globis, que omnia nos hinc appaata mittimus, una cum ipsis gentibus nostris conducere debeant; sine talibus namque instrumentis gentes parum utilitatis efficient. [...] Ut autem paternitas vestra gentium nostrarum condiciones serenissimo domino regi Ferdinando patri nostro declarare valeat, placuit, ut diversos ipsarum gentium ordines succincte describamus, quatenus cognitis omnibus sciat majestas sua, quot ex quocumque ordine velit ad se transmitti. Scire potest paternitas vestra, que sepius presentibus oculis vidit, gentes armorum apud nos tripartito distribui ordine, quorum primus ex armigeris constituitur...hi pro qualibet angaria 15 aureos ad quemlibet equum habere volunt, et minus recipere nolunt ut isthuc accedant. Alius ordo est equitum levis armature, quos hussarones appellamus; hi pro una angaria 10 florenos habere volunt ad unum equum, et aliter isthuc proficisci nolunt.“ FRAKNÓI, V.: Mátyás király levelei. Külügyi osztály. II. Budapest 1895, s. 104-107.

24 „In tertio ordine pedites sunt, et hi quidem diversis ordinibus distincti, horum enim alii gregarii sunt, alii armigeri, nonnulli clipeati. Gregarii milites seu pedites pro qualibet angaria ad unam personam habere volunt 8 au-

liehacie stroje sú podľa nás pri útoku užitočnejšie než akékoľvek bombardy (čiže delá), najmä ak je toto mesto [Otranto] vybudované z kameňa, veď kusy skál či kameňa metané dovnútra pevnosti zahlušia viac ľudí než gule z dela. A navyše, je to i lacnejšie, keďže výroba pušného prachu je nákladná. Pri používaní metacích strojov sú potrebné len kamene a z ktoréhokoľvek stroja sa dá vrhnúť viac kameňov ako vystreliť z troch bombárd.²⁵

Účinnosť delostrelectva bola vtedy skutočne pomerne malá, a to jednak pre malý dostrel (100 – 300 metrov) a pomalú strelbu (15 až 20 výstrelův za deň). V tejto súvislosti nemožno opomenúť, že súčasťou Matejovho vojska bola aj riečna flotila, ktorá pôsobila na Dunaji a jeho väčších prítokoch. Tvorilo ju okolo 300 plavidiel, z nich približne 50 galér (nazývaných podľa dlhej provy *nasad*) bolo vyzbrojených delami. Medzi námorníkmi a mužstvom slúžiacim na lodiach počtom prevládali Srbi.²⁶

Historiograf Antonio Bonfini, ktorý sa osobne zúčastnil na prehliadke Matejovho vojska v lete 1487 pred útokom na Viedenské Nové Mesto, poskytol mimoriadne cenný opis Matejovho poľného vojska: „Pred Viedenským Novým Mestom na veľmi širokom poli [kráľ Matej] zhromaždil všetky légie, dal ich nastúpiť do bojového šíku; vtedy sa mi v mysli premietlo všetko čo som v starých dielach čítal o vojenskom umení a poriadku. Skutočne sa tu (Matej) prejavil nielen ako najmúdrejší kráľ a najmocnejší panovník, ale aj ako najdokonalejší vojvodca. Jazdeckto zoradil do štyroch vojov, prepadových a ľahkoodených jazdcov [čiže husárov – pozn. V. S.] umiestnil po obidvoch krídlach, aby sa vyhol akémukoľvek zmätku, lebo množstvo rozdelené do menej početných oddielov sa ľahšie usmerňuje. Vojsko, ktoré vyšlo z tábora do poľa, aby zoradené v bojových húfoch zaujalo norické priesmyky, pozostávalo z osemtisíc pešiakov a dvadsaťtisíc jazdcov – bez pážat, pohoničov a markytánov – a taktiež z približne deväťtisíc vozov. Kráľ chcel sám zoradiť všetky voje a rozdeliť vojenské počty a odmeny podľa preukázaných zásluh. Každý voj mal vlastné zástavy, ktoré znázorňovali znaky predovšetkým kresťanskej viery, potom korvínskeho rodu, ďalej neporaziteľného uhorského národa, napokon Dalmátskeho i Českého kráľovstva a Rakúska. Zástavy mali však aj velitelia jazdeckta a pechoty, ba každý jeden jazdec mal na kopiji zástavku, čo obzvlášť skrášľovalo nastúpené vojsko. Keď [kráľ] predstúpil pred oddiely, najprv nariadil ticho, čo prísne zachovali nielen muži, ale aj kone. V strede zaujala miesto zástava prvého voja, ktorú kráľ vlastnoručne so vznešenými a po-

reos. Armati vero seu clipeati, cum sine pueris et servitoribus arma et clipeos ferre nequeant, et quia hos pueros opus est illis in hunc usum pro necessitate conservare, volunt eos unusquisque ad arma singula et ad clipeos habere simul cum dnorum hominum stipendio. Sunt preterea magistri pixidum, qui sciunt trahere ex sclopetis et huiusmodi minoribus instrumentis, verum non ita strenui et utiles sunt, uti pedites ad trahendum ex pixidibus; sed post clipeatos in initio conflictuum, antequam scilicet manus conferant, item ad expugnationes castrorum et defensiones maxime utiles sunt; itaque volunt et isti habere tantum, quantum pedites gregarii. Apud nos vero ista consuetudo observatur, quod quantacumque peditum summa sit, quinta pars ex pixidariis constituatur. [...] Ut autem maiestas sua mores et consuetudinem istarum gentium cognoscat, armigeri apud nos muri loco habentur, qui nunquam se loco movent, etiamsi ad unum in sua statione trucidentur. Gentes vero levis armature secundum opportunitatem excurrunt, et postquam fessi sunt vel graviora pericula sentiunt, post armatos se recipiunt, atque ibi restauratis viribus et resumpto spiritu consistunt, donec captata commoditate sursum ad pugnas excurrant; peditatumque denique omnem et pixidarios armati clipeatique milites circumstant, non aliter, quam si in munitione consistant; clipei namque maiores ad invicem positi per circuitum formant effigiem castelli, et parietes representant, quibus protecti gregarii pedites et omnes qui in medio sunt, velut ex propugnaculis et munitionibus pugnant, et data opportunitate erumpunt; ...“ Tamže, s. 107-108.

25 „Mittimus autem cum funibus et fundabula et alia id genus machinarum necessaria correquisita. Hec enim erunt nostro iudicio magis apta ad expugnationem illam, quam bombarde qualescumque, presertim si oppidum illud lapidosum est; quia cadentes desuper lapides plures obruerent, quam si traherentur ex bombardis et fierent cum minori expensa propter pulveres, quorum apparatus magno constat. Ad fundas autem non amplius quam lapidibus tantum opus foret, et una illa tres bombardas in fundendo lapides prevaleret.“ Tamže, s. 110.

26 Bližšie pozri SZENTKLÁRAY, J.: *A dunai hajóhad története*. Budapest 1885. Porovnaj ÓVÁRY, ref.11, s. 763-764.

vzbudivými slovami odovzdal najosvedčenejšiemu veteránovi. Na môj veľký údiv som spozoroval, že nemá ostrohy. Zaiste preto, aby sa v bojovej vrave ostrohami popchnutý kôň nevyplášil a aby útekem nenarušil bojové odhodlanie ostatných.²⁷ Vzápätí nasledovalo vyznamenávanie: „Potom [kráľ] odovzdal zaslúžilým dvanásť mečov, tolko isto bojových sekier (halapartní) a budzogáňov. Bojovníci ozbrojení halapartňami, mečmi a budzogáňmi obstali zástavníka. Potom sa jazdecké oddiely (turmy) zoradili pred zástavou, každú turmu tvorilo 25 jazdcov, takže počet jazdcov sa zhodoval s počtom jazdeckých oddielov. Inak približne 80-členný oddiel jazdcov postupoval pred zástavou a taký istý počet za ňou; ostatné bojové voje sa zoradili rovnakým spôsobom. Každý jeden zachovával idúcky líniu, lebo keby sa čo len na palec dostal pred ostatných, právom sa mohol obávať hnevu vševidiaceho panovníka. Všade panovala naprostá disciplína, natoľko sa spájala obava a úcta k panovníkovi, že jeho rozkaz sa usiloval každý splniť veľmi rýchlo, a to nehládac na vlastný život. Všade sa rozhostilo také ticho, že okrem vojvodcových povelov nebolo počuť ľudský hlas, ba ani kónské zaerdžanie. Potom čo sa jednotlivé voje pohli vpred, na daný signál predviedli pred panovníkom bojové cvičenie, v rámci ktorého jednotlivé rady nadobúdali podobu klína, kruhu, trojuholníka či štvoruholníka, tvaru nožníc alebo píly. Keď s mimoriadnou obratnosťou a šikovnosťou docvičili, pričom si každý dobre zastal miesto, [kráľ] aby mohol názorne ukázať svojej [manželke] Beatrici, ako bojuje nastúpený bojový šík, dal narýchlo zoradiť voje. Na obidva boky postavil dva húfy silného a ťažkoodeného jazdecktva, a to rozdelené po čatách, ďalej do stredu taktiež dva jazdecké húfy; medzi ne zoradil pešie voje. V prvom rade stáli ťažkoodení pešiáci, za nimi kopijníci, lukostrelci, halapartníci a ostatní ľahkoodení pešiáci. V treťom rade sa nachádzali veteráni dávajúci pozor na veľkú zástavu. Ďalej dal [kráľ] pred obidve krídla nastúpiť po jednom oddiele ľahkého jazdecktva, títo [jazdci] – zachovávajúc poriadok – sa pohybovali natoľko rýchlo, že sa zdalo, akoby leteli vtáky. Ako člen Beatricinho sprievodu som s úžasom sledoval prehliadku nastúpeného vojska, ktoré s rozvinutými zástavami akoby sa už-úž išlo zraziť s nepriateľom, takže pripomínalo ozajstného škorpióna. Potom, čo sa Beatrica už dostatočne napozerala, začali sa voje disciplinovane rozchádzať. Zároveň sa po bokoch pohybovali bojové vozy, ktoré Uhri podľa Korvínovho príkazu využívajú namiesto priekopy a valu nielen na obranu tábora, ale aj v bitke, keď k vozom pripevnia kopy, a takto ich využívajú pri obkľučovaní nepriateľa. Je skutočne obdivuhodné, čo sme vylíčili, lebo v Itálii čosi podobné nemožno vidieť.²⁸

27 „Ante Neapolim in patentissimo campo legiones omnes explicuit, in aciem digessit, ubi, quecunque apud veteres legeram de disciplina militari, mihi recognoscere licuit. Nimirum ibi se non modo regem sapientissimum potentissimumque principem, sed imperatorem quoque consummatissimum ostendit. In quattuor tantum agmina distribuerat equitatum, velites ac equites levis armature in duas tantum alas redegit, ut brevi copiarum distributione multitudo facilius regeretur et confusio evitaretur omnis. Exercitus, qui castris prodierat in campum, ut instituto agmine ad occupandas Noricorum furcas faucesque contenderet, ex octo milibus peditum et viginti milibus equitum (sine pueris, calonibus et laxis), item ex carris circiter novem milibus sane constabat. Rex autem suis manibus cuncta agmina instruere voluit et castrensia munia pro meritis ipse distribuit. Cuique agmini vexilla sua esse, ubi imprimis Christiane fidei, mox Corvine domus, deinde invicte gentis Ungarie, postremo Dalmatici Bohemique regni et Australium insignia spectari; neque prefectorum equitum militumque deesse vexillationes, immo viritum quisque equitum prefixa hastis vela ferre, quod ad militare ornamentum admodum faciebat. Imprimis, ubi inter turmas ille prodit, silentium indictum non solum viris, verum etiam equis religiose servatum. Allata primi agminis in medium signa e manu sua prestantissimo veterano non sine solemnī prefatione diligentique precepto comissa. Calcaribus ille carere, quod non sine admiratione spectare visus sum. Id factum idcirco rebar, ne in maximo conflictu pre timore concitato equo fugeret suaque fuga reliquorum animos consterneret.“ Decades 4.8.86 – 94.

28 „Mox duodecim enses, totidem secures et clave benemerentibus date. Securiferi, ensiferi claviferique vexilliferum circumstare. Deinde turmarum ordines ante vexilla constituti, quorum singuli ex quinque et viginti equitibus constabant, ut numerus equitum cum turmis consentiret. Proinde turme circiter octoginta equitum ante signa precedere, subsequi totidem; reliqua denuo agmina eodem modo instituta. Ita quisque ordinem servavit, ut, si digito plus alio processisset, imperatoris quam maxime circumspecti sevitiā reformidare cogeretur. Tantum

Príslušnú pasáž obsiahlo citujeme v latinskom origináli najmä preto, lebo poskytuje hutný obraz o Bonfiniho jazyku a terminologickom štýle, ktorý sa čiastočne odlišoval od stredovekej latinčiny používanej vo vtedajšom Uhorsku. Bonfiniho terminológia, a to aj vojenská, vychádzala totiž prevažne z klasických antických vzorov (najmä Livius, Plinius, Tacitus a ďalší), kým súveká latinčina uhorských autorov (napr. Jána z Turca) bola z pohľadu humanistov zaťažená barbarizmami. Bonfini napr. zásadne nepoužíva termín *hussaro/huszarro*, ktorým sa v domácej (uhorskej) latinčine vtedy už bežne označoval husár, ako osobitný druh ľahkého jazdca.²⁹ A hoci mu bol uvedený pojem zaiste dobre známy, aj tak sa pomerne dôsledne pridržal termínu *velites ac equites levis armature*, čiže doslova výpadoví či prepadoví a ľahkoodení jazdci. Bonfini nepoužíva ani výraz *banderium*, pritom išlo o jeden z najfrekvencovanejších pojmov uhorskej vojenskej terminológie, ako aj listinnej a legislatívno-právnej praxe.³⁰ Pojem *banderium* – ako nám vyplynulo z analýzy uhorských právnych noriem – sa viaže na kráľa (*banderium regale*), prelátov (*banderia prelatorum*), barónov čiže veľmožov (*banderia baronum*) a bandéria nižších prelátov, medzi ktorými sa výslovne spomínajú opáti (*abbates*), abatyše (*abbatisse*), prepošti a kapituly s desiatkom (*prepositi et capitula decimas habentes*), resp. všeobecne aj ostatní majetní klerici (*ceteri viri ecclesiastici possessionati*).³¹

Od Bonfiniho sa ďalej dozvedáme o multietnickom charaktere a zložení žoldnierskeho poľného vojska kráľa Mateja, ktoré sa v lete 1477 sústredilo pri Rábe pred ťažením do Dolného Rakúska: „Ako všade [aj tu] vybudovali trojaký tábor, rozložili sa tu jednak Česi, jednak Uhri a jednak zasa Srbi. Všetci Česi boli buď obrnení jazdci alebo strelci z kuší; Uhri boli rovnakou časťou podelení na ťažkú a ľahkú jazdu; Srbi sa využívali ako zvláštny (jazdecký) oddiel rýchleho nasadenia. Zo všetkých národov tu bol aj nemalý počet pešiakov; a to ťažko

ubique vigebat obsequium, tantus timor et reverentia cum imperatoris amore coniuncta, ut dicto citius imperata quisque prestaret, vitam, dum imperio satisfaceret, pro nihilo ducret. Tantum est ubique silentium, ut non modo preter imperatoriam nulla humana vox, sed ullus quidem equorum hinnitus usquam sit auditus, institutum. Deinde quodque agmen, ubi aliquanto precesserat, dato signo ante principis ora belli simulacrum agere et nunc in cuneum, nunc in orbem, nunc in trigona tetragonave aut in forficem et serram mutata acie verti. At, ubi satis suerque nemine suum locum deserente summa peritia et dexteritate lusum est, uti sue Beatrice ostenderet evidentius, quomodo instructa acie pugnaretur, repente agmina cuncta disposuit. In utroque duo validissima cataphractorum equitum agmina collocavit, digessit turmatim, duo quoque alia in medio statuit; his etiam militum agmina interiecit. In primo horum ordine gravis armature pedites, deinde hastatos, sagittarios, ferentarios ceterosque levis armature milites rite disposuit. In tertia acie triarii presidebant et extrema signa tuebantur. Item ante utrunque duas velitum alas intendit, qui quidem ordinem servabant, tanta pernecitate prepollentes, ut aves cursu adhibere posse viderentur. Ego autem Beatricem secutus, dum ad spectandum instructum exercitum me convertito tanquam manum collatis signis iam iam cum hoste conserturum, maxima sum continuo admiratione correptus, nam veri scorpionis imaginem preferebat. Post, ubi satis superque a Beatrice spectatum, ex ordine quodque agmen iter facere cepit. Carri pariter a latere agi, quibus pro fossa valloque ex instituto Corvini Ungari solum munire castra, verum etiam falcatis in prelio uti hestisque his circumvenire solent. Miranda sunt profecto, que diximus, cum nunquam hec in Italia videre licuit.“ Decades 4.8.95 – 106.

29 Termín husár, husári (*hussarones*) používal aj sám kráľ Matej (pozri ref. 23); ďalej pozri zákonný článok 31/1486, kde sa termín *huzarones* výslovne uvádza ako synonymum označenia *gentes levis armature*. O pôvode a pomenovaní husárov pozri TÓTH, Z.: A huszárak eredetéről. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 1934, roč. 47, s. 129-196. Z historicko-sémantického hľadiska sa termínu husár venoval aj PÁSZTOR, J.: A magyar katonai terminológia kialakulása. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 1970, roč. 83, č. 4, s. 657, ktorý poukázal na to, že pôvodne bol synonymom zbojníka či lúpežníka.

30 V legislatívnej praxi prvý doklad o názve *banderium*, čiže koruhva podáva zák. čl. 1/1403 (pozri poznámku č. 69 a 70 v 2. kapitole SEGEŠ, ref. 20, s. 51). Z historicko-sémantického hľadiska sa termínu *banderium* stručne venoval aj János Pásztor, ref. 29, s. 647.

31 Početný stav bandéria až do konca 14. storočia nebol presne stanovený, resp. nepoznáme jeho počet. Za Žigmunda sa pre bandéria veľmožov stanovoval počet od 50 do 500 mužov, zák. čl. 2/1492 stanovil počet na 400 mužov a zák. čl. 21/1498 určoval pre kráľovo banderium tisíc jazdcov.

*i ľahkoodených podľa predpokladu azda aj desaťtisíc mužov.*³² Tri etnické tábory či zložky vojska – Uhri, Česi, a Srbi – sa spomínajú aj za ťaženia koncom septembra 1486.³³ V Matejovom vojsku istý čas slúžili aj švajčiarski žoldnieri.³⁴ Na nemalé zastúpenie Nemcov poukazuje sám kráľ Matej, keď v donácii z 29. septembra 1486 pre Petra Gereba, inak svojho bratranca, označuje ho funkciou „*Exercitus nostri Germanici Capitaneus*“, čiže ako kapitána (veliteľa nášho) nemeckého vojska.³⁵ V Bonfiniho dekádach sa inak menovite spomína vyše 70 banderiálnych pánov, veliteľov a vojvodcov vo vojsku kráľa Mateja.³⁶

Jazdectvo bolo rozhodujúcou, pritom aj najpočetnejšou zložkou stredovekých uhorských ozbrojených síl. Aj uhorské ťažké jazdectvo, tak ako napokon jazdectvo rytierskeho typu v Európe, bolo prakticky do polovice 15. storočia základným a najdôležitejším druhom vojska. Mnohokrát iba ťažké jazdectvo uskutočňovalo takmer všetky bojové akcie. Popri plátovom či krúžkovom brnení a štíte patrili k najbežnejšej výzbroji uhorského ťažkého jazdca kopija a obojsečný meč.³⁷ V menšej miere to ďalej boli vrhacia sekera či budzogán a ojedinele aj kuša, ako na to poukazuje erb Bothovcov,³⁸ ktorý im roku 1460 udelil kráľ Matej. Aj v zozname uhorských žoldnierov v službách neapolského kráľa sa spomína istý Gabriel, jazdecký kušostrelec (*balistrello ad cavallo*).³⁹ Zo zák. článku 12/1463 jasne vyplýva, že ťažký jazdec „*má byť vyzbrojený brnením s golierom a prilbou, hrudným pancierom, štítom a kopijou...*“⁴⁰ Základnou časťou jazdectva, ako o tom svedčí spomínaný Bonfiniho opis, bol oddiel nazývaný *turma*, ktorý mal 25 jazdcov. Štyri turmy (čiže z dnešného hľadiska čaty) tvorili jazdeckú stotinu. V boji sa ťažké jazdectvo spravidla zoskupovalo do štvorcov, každý sa skladal z 25 turier, čiže v ideálnom prípade zo 625 jazdcov. Úlohou ťažkého jazdectva bolo vlastne prevalcovanie protivníka.

Výzbroj a výstroj uhorského ľahkého jazdectva sa od čias Žigmunda až do konca stredoveku nezmenila. Podľa zák. čl. 2/1435 (12. marec) medzi základné zbrane ľahkého jazdca patrili luk, tulec so šípami, meč (resp. šablňa) a dýka (resp. tesák, čakán), viaceré ďalšie zákonné články (napr. 4/1454, 5/1459, 20/1492) spomínajú ďalej štít (*clipeus, scutum*) a v prípade možnosti aj náprsný pancier (*lorica*). Výzbroj husárov, ako to vyplýva zo zák. čl. 16/1498, tvoril tarčový (krídlový) alebo okrúhly štít, kopija, náprsný (krúžkový) pancier, (kovová) prilba alebo kožený klobúk – šišak (*scutum seu clypeum, nec non lanceam, lorica, et casi-*

32 „*Castra ubique triplicia posita hic Bohemi, illic Ungari, isthic Rasciani metabantur. Bohemi equites cataphracti omnes aut hippobaliste; Ungari in gravem et expeditum equitatum eque divisi; Rasciani vexillationibus tantum utebantur; peditum quoque non mediocris ex omni gente numerus; gravis et levis armature vix decem milia hominum fuisse creduntur.*“ Decades 4.5.14–15. Termín *Rasciani*, čiže Raškania, prekladáme v jeho širšom významovom zmysle ako Srbi.

33 Pozri Decades 4.7.155–157. V tejto súvislosti je však potrebné upozorniť, že Bonfiniho údaje o etnicite nemožno vždy brať úplne doslova; neraz totiž pod označením etnika išlo skôr o rozlíšenie druhov a zložiek Matejovho vojska, ktoré sa vyznačovali aj istými takticko-bojovými, výzbrojno-výstrojovými či štruktúrnymi osobitosťami.

34 Bližšie pozri SEGESSER, A. P.: *Die Beziehungen der Schweizer zu Mathias Corvinus, König von Ungarn in den Jahren 1476 – 1490*. Lucern 1860.

35 TELEKI, J.: *Hunyadiak kora Magyarországon*. XII. kötet. Pest 1858, s. 329.

36 Menoslov pozri SEGEŠ, ref. 20, s. 132–133.

37 ZARNÓCZKI, A.: *Fegyverzet, katonai felszerelés, hadsereg Magyarországon Hunyadi Mátyás korában*. In: *Hadtörténelmi közlemények*, 1990, roč. 103, č. 1, s. 42.

38 Zobrazenie erbu pozri ZARNÓCZKI, A.: *Mátyás király katonái*. Budapest 1992, obr. č. XII/B.

39 ZARNÓCZKI, ref. 37, s. 42. Popri bežne zaužívanom tvare strelec z kuše používam – analogicky k termínu lukostrelec či delostrelec – výraz kušostrelec, ako aj puškostrelec.

40 Pozri poznámku č. 137 v 2. kapitole práce SEGEŠ, ref. 20, s. 71.

dem, sive galeam).⁴¹ Pozoruhodné je aj zobrazenie husárskej výzbroje a výstroja na rytine Albrechta Dürera z roku 1514.⁴² Organizácia husárov bola voľnejšia než v prípade ťažkého jazdectva, čo umožňovalo ich mobilnejšie využitie. Na rozdiel od ťažkopádneho jazdectva rytierskeho typu, ktoré v boji uplatňovalo vlastne iba čelný nápor na protivníka, ľahké jazdectvo a osobitne husári dokázali vďaka pohyblivosti uplatniť a rozvinúť širokú škálu taktických prvkov – prieskum, bojové zaistovanie, obchvat a prenasledovanie porazeného či ustupujúceho protivníka.

Kone uhorského jazdectva sa cvičili podľa čisto uhorskej obyčaje. Celkom jednoznačne to vyplýva z listu kráľa Mateja, v ktorom vyčíta svojmu svokrovi, neapolskému kráľovi Ferdinandovi, že mu zbytočne poslal istého krotiteľa a cvičiteľa koní. Matej v liste píše, že kone cvičené na španielsky spôsob nepoužívajú Uhri ani vo vojnách ani počas turnajových hier. Ďalej uvádza: „*Nie je tajomstvom, ba takmer celý svet vie, že sme vyrastali so zbraňou v ruke, často sme boli vo vojne proti mnohým národom, no či sme zvädzali bitky proti Turkom alebo proti kresťanom, šťastlivo sme dopadli, keď sme bojovali na koňoch, ktoré sme si sami ochočili. Ak by sme sa spoláhli na cudzích chovateľov koní, nikdy by sa tak úspešne neboli skončili vojnové výpravy proti Turkom, Nemcom, Čechom či Poliakom. Vďaka doma vycvičeným koňom sme zvíťazili nad Valachmi, porazili sme Srbov a podmanili si všetky susedné národy; to všetko sme dosiahli vďaka našim vlastným koňom.*“⁴³ Za zmienku v tejto súvislosti stojí zaujímavý prípad na začiatku uhorsko-českej vojny roku 1468, keď kráľ Matej presunul okolo 10 000 mužov od Znojma k Třebíču (zhruba 50 km) za jediný deň. Išlo o pozoruhodný výkon, ktorý sa mohol dosiahnuť vďaka tomu, že väčšinu vojska tvorila ľahká jazda a pešiaci sa prepravili na ťažných koňoch.⁴⁴

Znovuobrodienie pechoty v stredovekej Európe nepochybne úzko súviselo s rozvojom miest a s prehlbovaním ich významu.⁴⁵ Pechota v Európe aj v Uhorsku sa ako druh vojska nevyznačovala ani v záverečnej etape stredoveku takou jednotou ako ťažké či ľahké jazdectvo, pre ktoré bola príznačná istá monolitnosť čo do výzbroje a výstroja, aj čo do spôsobu boja, čiže taktiky. Anglický pešiak bol predovšetkým lukostrelec, taliansky zasa kušostrelec, flámski pešiaci boli najmä halapartníkmi a švajčiarsku pechotu tvorili takmer rovným dielom halapartníci a kopijníci. Medzi uhorskými pešiakmi nachádzame obrnených aj ľahkoodených bojovníkov, a to kopijníkov, halapartníkov, pavéznikov, lukostrelcov, kušostrelcov i strelcov z pušiek.

Matejom uvedený údaj o päťtine puškostrelcov v rámci pechoty je zaiste viac-menej orientačný, mohol sa meniť v závislosti od danej situácie. Roku 1488 napríklad súčasník Marcus Kyntsch zaznamenal, že uhorskú kráľovskú pechotu tvorilo 4 000 mužov, z nich bolo 400 puškostrelcov, čiže presná desatina.⁴⁶ Je zaujímavé, že Bonfini v uvedenom podrobnom opise prehliadky uhorského vojska roku 1487 vôbec nespomína strelcov z pušiek. Podľa Zoltá-

41 ZARNÓCZKI, ref. 37, s. 47-48. Tenže, ref. 38, s. 19-22.

42 Rytinu pozri tamže, s. 21.

43 FRAKNÓI, ref. 23, s. 226. List nie je datovaný, podľa obsahu ho však možno zaradiť do obdobia rokov 1476 – 1490.

44 ČORNEJ; BÉLINA, ref. 9, s. 100.

45 Prapôvodným, a teda aj najstarším typom bojovníka bol pešiak. Tento individuálny bojovník sa však z vojenského hľadiska stal plnohodnotným až po začlenení do organizovaného bojového kolektívu. Antické vojská tak grécke, ako aj rímske sa pôvodne skladali iba z pechoty, ktorá si jednoznačnú dominanciu udržala až do konca staroveku bez ohľadu na to, či išlo o vojsko občianske alebo námezdné.

46 Podľa *Scriptores rerum Silasiacarum*, IV. zv., s. 8, cituje TÓTH, ref. 3, s. 95.

na Tótha možno túto okolnosť vysvetliť tak, že v rámci prehliadky boli buď zaradení celkom osobitne, alebo podľa českého zvyku tvorili posádku dovedna 9 000 bojových vozov.⁴⁷

Kadencia paľby stredovekých diel bola z dnešného hľadiska veľmi nízka. Roku 1422 počas obliehania Karlštejnu husitmi delá zvané Pražka a Jaromírka dokázali vystreliť za deň 7-krát, delo Rychlice však až 30-krát. Matej Korvín mal pri obliehaní Kremsu roku 1477 šesť veľkých diel, maximálna rýchlosť paľby každého z nich predstavovala 30 výstrelov za deň.⁴⁸ V súvekom rukopisnom kódexe cisára Maximiliána Habsburského s názvom *Zeugbuch*, je zobrazené a formou verša opísané napríklad povestné delo kráľa Mateja zvané Slon (*Hellffandt*)⁴⁹ a pôvodne osmanské delo s názvom Cisárovná (*Kayserin*)⁵⁰, ktoré ako vojnová korisť najprv patrilo Matejovi a neskôr (od roku 1490 po obsadení Stoličného Belehradu) Maximiliánovi. V obidvoch prípadoch ide o veľkokalibrové bombardy. Ďalšie menom známe veľkokalibrové delá kráľa Mateja boli napríklad Kavka (*choka*, čiže *csóka*)⁵¹ a košická bombardá Pethornel⁵². Spomedzi veliteľov uhorského delostrelectva si zo slovenského hľadiska pozornosť zasluhuje Gašpar Bak, ktorý za vojenské zásluhy získal od kráľa Mateja funkciu spišského prepošta.⁵³

Významným druhom vojska boli bojové vozy a vozová hradba. Ich použitie a nasadenie v 15. storočí bolo progresívnym taktickým prvkom, ktorý sa v európskom vojenstve rozšíril predovšetkým vďaka husitom.⁵⁴ Bojové vozy vo väčšom rozsahu používal aj Ján Huňady v boji proti Turkom. Uhorský kráľ Vladislav I. (ako poľský kráľ III.), už roku 1442 na výprave proti Osmanom mal v bojovej zostave vozovú hradbu. Aj v bitke pri Varne roku 1444 bola súčasťou uhorského vojska vozová hradba.⁵⁵ Eneáš Silvius Piccolomini v súvislosti s bitkou na Kosovom poli roku 1448 píše o tureckom útoku na „*munitiones curruum quibus imitati Bohemos Hungari confidebant*“, čiže na bojové vozy, na ktoré sa Uhri spoliehali podľa vzoru Čechov.⁵⁶ O prenikaní zásad taktiky vozových šíkov v uhorskom vojsku svedčí aj žiadosť z roku 1468, v ktorej kráľ Matej Korvín prosí cisára Fridricha III., aby mu poslal odborníka na bojovú vozbu.⁵⁷

47 TÓTH, ref. 3, s. 96. Porovnaj ref. 28.

48 *Illustrierte Geschichte der k. k. österreichischen Armee in ihrer allgemeinen und speciellen culturhistorischen Bedeutung von der Begründung und Entwicklung an bis zur Gegenwart*. I. Wien 1888, s. 166.

49 „*Der unuberwindlich Hellffandt / Kvnig Mathiasch aus Hungerlandt / Gab mir den nam der starck Hellffandt / Zu Wien in der stat mich gewan / Der Kaiser Maximilian / Darumb ich im muess dinstber sein / Wider die er wirt dürffen mein.*“ Reprodukciu prináša FENYVESI, L.: *Mátyás király feketé serege*. Budapest 1990, s. 20.

50 „*Dy Kayserin von Kriegischen Weissenburg / Kaiser Maximilian / Mich in Stulweissenburg gewan / Die do leit in dem Vnngerlanndt / Mit seiner streitparn handt / Die Turkische Cayserin / Ist mein rechter nam gesyn / Darumb ich im will allzeit / Wider sein veindt sein bereit.*“ Tamže, s. 37.

51 Toto delo patrilo už Matejovmu otcovi Jánovi Huňadymu, ktorý 16. februára 1450 požadoval od Bratislavčanov, aby mu toto delo po Dunaji priviezli do Budína. AMB, stredoveké listy a listiny, č. 2515. Matej toto delo, ktoré sa medziasom dostalo až do Záhrebu, požadoval priviesť k obliehanému Olomoucu. Porovnaj aj ZARNÓCZKI, ref. 37, s. 60.

52 ZARNÓCZKI, ref. 37, s. 61.

53 Gašpar Bak bol spišským prepoštom v rokoch 1464 – 1493, roku 1479 posvätil dokončenú katedrálu v Spišskej Kapitule, celebraval omšu a po slovensky predniesol kázeň obsahujúcu viaceré modlitby. Tieto tzv. Spišské káznové modlitby sú najstaršou súvislou slovenskou literárnou pamiatkou. Text modlitieb in extenso pozri Pod osmanskou hrozbou. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov V. Bratislava 2004, s. 223-227.

54 Bližšie pozri DURDÍK, J.: *Husitské vojenství*. Praha 1954, s. 97, 114-147. KEJŘ, J.: *Husité*. Praha 1984, s. 148-149. Uhorské pomery približuje TÓTH, Z.: A huszita szekérvár a magyar hadviselésben, In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 1918, roč. 31, s. 1-32, 159-185.

55 URBÁNEK, R.: Žižka a husitské válečnictví. In: *Sborník Žižkův 1424 – 1924*. (Ed. URBÁNEK, R.) Praha 1924, s. 44.

56 Tamže, s. 45.

57 Tamže, s. 45.

Pohotové a rýchle manévrovanie vozového šíku záviselo nielen od veliteľského zboru a vozovej osádky, ale najmä od práce vozatajov. Bojové i zásobovacie vozy ťahali spravidla 4 ťažné kone. Na dvoch koňoch sedeli dvaja ozbrojení vozatajovia. V Hájkovom vojenskom poriadku sa o nich hovorí: „U každého vozu aby byli dva vozataje a aby měli lebku a pavězu.“⁵⁸ Materiálne vybavenie bojového vozu okrem zbraní pozostávalo z dosák, reťazí, hákov a náradia slúžiaceho na úpravu ciest za pochodu, ako aj na ženijné a opevňovacie práce vo vozovom tábore. Podľa Hájkovho vojenského poriadku sa určovalo, že „pod vozem aby bylo prkno a řetěz. A při každém vozu aby byla jedna hákovnice se vši přípravú a dvě sekyře, dvě lopatě, dvě kratci (motyka s krátkym poriskom – pozn. V. S.), dvě motyce, dva rýče a taras berlú a jedno kopie s hákem a praporečkem.“⁵⁹

Uhorské pomery nám približuje mandát kráľa Mateja z 23. novembra 1469 adresovaný sedmohradskému mestu Sásvároš (dnes Orăștie). Vyplýva z neho, že ku každému bojovému vozu malo mesto dodať 4 kone, železné reťaze a 5 mužov: 2 s rýľmi, 2 s čakanmi a 1 so sekerou.⁶⁰ Roku 1471 zasa kráľ od Bratislavy požadoval 4 vozy a k nim 40 pešiakov. Ku každému vozu malo byť dodaných 6 ťažných koní, osádku voza malo tvoriť 6 mužov s rýľmi a ostatným potrebným ženijným náčiním, vrátane bližšie neurčeného počtu pušiek a ostatného vojenského výstroja.⁶¹ Jedným z veliteľov uhorskej kráľovskej bojovej vozovej hradby (*wagenburgmeister*) bol aj istý Ručka (resp. Ruczko). Jeho meno je známe vďaka tomu, že kráľ Matej mu za vojenské zásluhy daroval v Bratislave dom.⁶²

S vozovou hradbou a bojovými vozmi úzko súvisí, resp. s nimi častokrát splýva, ďalší druh vojska – trén, čiže vozatajstvo. Jeho hlavným poslaním bolo zabezpečovať prevoz výzbroje, výstroja, munície, potravín a krmiva. S nárastom početnosti vojsk vzrastala aj úloha trénu, ktorý počas presunov významne odbremeňoval bojovníkov od nosenia nevyhnutných vojenských súčiastok a pomôcok. Za boja zasa – vo funkcii záložného tábora – slúžil ako východisková, oddychová i cieľová základňa a v neposlednom rade ako zhromaždisko ranených; plnil teda aj úlohy poľného lazaretu. Keďže na nákladných vozoch boli uložené aj osobné veci a cennosti, trén bol častým a vyhľadávaným cieľom útokov protivníka. Sú známe prípady, keď sa výsledok bitky zvrtol preto, lebo víťaziace vojsko začalo namiesto boja rabovať nepriateľský trén. Napríklad v bitke pri Trnave 28. apríla 1430 uhorské oddiely prelomili husitskú vozovú hradbu, vzápätí začali plieniť tábor, takže ich útok ochabol a nakon aj stroskotal, lebo husiti uhorských útočníkov zakrátko vytlačili a prinútili na útek.⁶³

Periodicita vyplácania žoldu bola rôzna, závisela od vopred uzavretej dohody medzi najímateľom a najímaným. V prípade mesta Bratislavy sa napríklad žold poľným jednotkám vyplácal týždenne, vždy vopred.⁶⁴ Podobná prax – avšak s mesačnou periodicitou – bola aj

58 *Staročeské vojenské řády*. (Hájek. Vlček. Žižka.) Ed. F. Svejkovský. Praha 1952, s. 41.

59 Tamže, s. 42.

60 „*Mandamus, quatenus receptis praesentibus unum currum cum quatuor bonis equis et cum coopertorio rubeo ac catenis ferreis loco cordarum rede, atque ad eundem currum quinque homines, quorum duo ligones, alii duo fossaria instrumenta, quintus vero securem habeant disponete et ita paratos tenere debeatis.*“ Cituje KUBINYI, A.: *Mozgósítási és hadseregellátási problémák Mátyás alatt*. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 1999, roč. 112, č. 1, s. 70.

61 Archív mesta Bratislavy, stredoveké listy a listiny, č. 3622.

62 Tamže, č. 3779. Ako kráľovský kapitán sa spomína aj v listine kráľa Mateja z 28. augusta 1480. Tamže, č. 3781.

63 TOMAN, H.: *Husitské válečnictví za doby Žižkovy a Prokopovy*. Praha 1898, s. 367-368. Pozri aj VARSÍK, B.: *Husitské revolučné hnutie a Slovensko*. Bratislava 1965, s. 46, ktorý cituje dobové svedectvo – list Konráda z Olešnice z 11. mája 1430.

64 Celkom jednoznačne to dokladajú výdavky v príslušných bratislavských komorných knihách. Pozri SEGEŠ,

v Bardejove,⁶⁵ takže možno predpokladať, že slobodné kráľovské mestá postupovali v tomto ohľade jednotne. Na rozdiel od toho, vyplácanie žoldu najatým vojakom kráľovského vojska bolo mnohokrát nepravidelné. Poukazuje na to napríklad aj po česky písaný list z prelomu 60. a 70. rokov 15. storočia adresovaný sedmohradskému vojvodovi Mikulášovi Čuporovi a Blažejovi Maďarovi. Menom neznámi kráľovskí žoldnieri oznamujú „*welmoznym panom panv Mikulassowi Czuprowy weyde Sedmihraczkemv a panv Magier Balassowy panuom a haytmanuom nagwissim kralowskim*,“⁶⁶ že podľa písomného aj ústneho príkazu kráľa Mateja konajú vojenskú službu pod českým pánom Zdenkom Konopištským zo Šternberka. Prosia oboch menovaných „*jakžto panow swich a haytmanuow nassich na kralowie milosti mieste, abiste nass raczili nawcziti, czo mame dielati a czeho sie drzeti; neb gsme gys toto cztwurth leta dosluzili a na to cztwurth leta, czo gsme wysluzili, zadny peniez nam dan nenie, y prosime wassiey milosti, jakzto panuow a haytmanuow nassich, abiste sie k tomu raczili przicziniti, abi nassa wierna sluzba byla zaplacena, nebt gsme polozeny wielmi w drahem kraji a peniez nemame*“.⁶⁷ Z obsahu listu možno vyvodit' viacero poznatkov o situácii uhorského vojska na poľnom ťažení. List písali pravdepodobne nižší velitelia (rôti), ktorí sa v rámci subordinácie obrátili nie na kráľa, ale na svojich poľných veliteľov. Sťažnosť na drahotu v cudzom kraji bola všeobecne príznačná.

Z poznania údajov o vývoji výšky žoldu v Uhorsku, ako aj v okolitých krajinách, možno vyvodit' záver, že postupom času bol plat žoldnierov čoraz nižší, a to aj napriek devalvácii a rastu cien. Kým koncom 14. storočia mal jazdecký veliteľ 25 až 50 zlatých, ťažkoodený jazdec 6 až 8 zl a pešiak 2,5 až 4 zlaté mesačne,⁶⁸ za Mateja Korvína dostával jazdec priemerne 5 zl a pešiak 3 zlaté mesačne.⁶⁹ Matejov súčasník, poľský kráľ Kazimír IV. Jagelovský, poskytoval svojim žoldnierom o čosi nižší žold – ťažkoodení jazdci kopijníci mali 10 zlatých a pešiáci (zaiste v závislosti od druhu zbrane) od 2 do 5 zlatých štvrtročne.⁷⁰ Začiatkom 16. storočia uhorský kráľovský erár vyplácal vojakov v južnom pohraničí na celý rok nasledovne: pešiak 14 zlatých a súkno v hodnote 1 zlatý, jazdec 24 zlatých v peniazoch a soľ v hodnote 10 zlatých, husár 7 zlatých (z toho 3 zlaté v hotovosti, a za soľ, resp. súkno po 2 zlaté), lodníci 5 zlatých (2 zl. v hotovosti, 2 zl. v soli a 1 zl. v súkne), pričom všetci vojaci v pohraničí boli oslobodení od akýchkoľvek daní.⁷¹ Mestskí žoldnieri boli však aj koncom stredoveku dobre platení, ako na to poukazuje príklad Levoče, ktorá roku 1526 poskytovala radovým pešiakom po 3 zlaté, desiatnici a veliteľ mali 4 zlaté mesačne.⁷²

Tendencia znižovania žoldu nepochybne súvisí s nadmerným rastom počtu žoldnierov a vojenského elementu, takže ponuka žoldnierskych služieb trvalo, ba aj čoraz viac prevyšovala dopyt. Trvalý nadbytok nenajatých a dlhodobo nezamestnaných viedol k sociálnej marginalizácii a ku kriminalizácii tejto vrstvy. Dôsledkom tohto javu bolo vyhrocovanie so-

ref. 20, s. 156-158.

65 Tamže. Ďalej pozri SEGEŠ, V.: Stredoveký disciplinárny a proviantný predpis z Bardejova. In: *Vojenská história*, 2002, roč. 6, č. 3-4, s. 136-140.

66 KNIEZSA, Š.: *Stredoveké české listiny*. Budapešť 1952, s. 22. Inak MOL, DI 50404.

67 Tamže.

68 *Magyarország hadtörténete* (I). A honfoglalástól a kiegyezésig. Budapešť 1984, s. 67.

69 Tamže, s. 112. O žolde uhorského expedičného vojska v Neapolsku roku 1481 pozri ref. 23 a 24.

70 KUSIAK, F.: *Rycerze średniowiecznej Europy łacińskiej*. Warszawa 2002, s. 154.

71 KUBINYI, A.: A Szávaszentdemeter-Nagyolaszi győzelem 1523-ban. Adatok Mohács előzményéhez. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 1978, roč. 91, č. 2, s. 196-198. Tamže aj podrobnejšie prehľady o financovaní jednotlivých pohraničných posádok v rokoch 1511 – 1514.

72 SOPKO, J.: *Kroniky stredovekého Slovenska. Stredoveké Slovensko očami kráľovských a mestských kronikárov*. Budmerice 1995, s. 242. O platoch mestských žoldnierov pozri SEGEŠ, ref. 20, s. 156-162.

ciálneho napätia, ktoré v podobe lúpežných prejavov nezriedka prerastalo do dlhotrvajúcich násilných spoločenských konfliktov, ba až lokálnych vojen. Príkladom inštitucionalizovanej kriminalizácie žoldnierov je vlastne aj bratricke hnutie, ktorého dejiskom bolo nielen Uhorsko, ale aj Rakúsko, Poľsko, Sliezske a Morava.

Problémy sa však vypuklo prejavovali aj s najatými žoldnieri a vojakmi v službe vôbec. Bonfiniho tvrdenie o príkladnej disciplíne uhorského vojska je úplne nehodnoverné.⁷³ Vyvracia ho množstvo legislatívnych normatívov a sankcií regulujúcich disciplínu a správanie sa slúžiacich vojakov. Len ilustratívne možno v tejto súvislosti uviesť, že uhorský žoldniersky oddiel pod velením Dobeša Boskovica Černoehorského, ktorý bol roku 1480 nakrátko ubytovaný v Šoproni, tamojším mešťanom spôsobil škody za 4 666,5 zlatých, pričom táto suma bola takmer päťnásobkom ročnej dane mesta platenej kráľovi.⁷⁴

Matejova stála žoldnierska armáda, ktorej najúdernejšou a najpočetnejšou zložkou boli obrnení jazdci a pešiaci prevažne neuhorského pôvodu, patrila medzi najbojaschopnejšie vojská vtedajšej Európy. Vďaka nej Matej vcelku úspešne odolával osmanskému náporu na Balkáne a uskutočňoval výbojnú politiku v strednej Európe. Zmocnil sa Moravy, Sliezska a obidvoch Lužíc, ako aj rakúskych krajín. Postupný nárast z pôvodných 6- až 8-tisíc na približne 15- až 20-tisíc stálych žoldnierov (s mesačným platom 3–5 zlatých na osobu) umožnilo len sústavné zvyšovanie daňových povinností poddaných, okrem iného aj takmer každoročné vyberanie mimoriadnej vojenskej dane (subsídia) vo výške 1 zlatý od porty. Žold pre vojsko pohltil ku koncu Matejovej vlády okolo polovice štátneho rozpočtu.

Po Matejovej smrti jadro žoldnierskej armády, čiže vlastné Čierne vojsko, prešlo do služieb Vladislava II. Jagelovského, a úspešne bojovalo proti jeho protivníkovi, uchádzačovi o uhorský trón: Jánovi Albrechtovi Jagelovskému a Maximiliánovi Habsburskému. Nový uhorský kráľ však nedokázal trvale zabezpečiť potrebný žold, takže Čierne vojsko potom zväčša rabovalo a pustošilo vlastné okolie až do septembra 1492, keď jeho hlavnú časť v bitke pri Sáve porazil dolnouhorský kapitán Pavol Kiniži na čele panských bandérií a insurekčného portálneho vojska.⁷⁵ Túto udalosť pomerne verne opísal aj Bonfini, ktorý sa vtedy zdržiaval na kráľovskom dvore: „V nasledujúcom mesiaci auguste vojsko Čechov, ktoré sa nazývalo veteránskym či čiernym a ktoré poslali do dolného Uhorska na ochranu hraníc, aby čelilo vpádom Turkov, za neznesiteľné výčiny, svojvoľnosť a nenásytnosť zaslúžene potrestal veliteľ Pavol Kiniži. Pamätal si ešte totiž, koľko lotrovstva, znesvätenia a bezprávia popáchali kedysi v hornouhorských krajinách...“⁷⁶ Zrušenie Čierneho vojska nariadením kráľa Vladislava II. z 3. januára 1493 bolo len formálnym aktom, lebo roztrúsené zvyšky žoldnierov boli vtedy už zahnané mimo územia Uhorska, pretĺkali sa zväčša v Rakúsku.⁷⁷

73 Pozri Decades 4.8.106-110, kde sa dokonca vyzdvihuje údajná manželská vernosť uhorských vojakov počas dlhodobého odlúčenia.

74 KUBINYI, ref. 10, s. 205.

75 Bližšie pozri HRENKÓ, P.: Szegednél vagy Segednitznél verte le Kinizsi a fekete sereget. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 1974, roč. 77, č. 3, s. 511-524. Porovnaj TÓTH, Z.: A fekete sereg pusztulása. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 1913, roč. 26, s. 501-523.

76 Decades 5.3.19-20.

77 Uvedený dátum podľa MTK I., s. 321. TÓTH, ref. 3, kráľov dekrét nespomína, uvádza však zaujímavý údaj, že všetci z internácie prepúšťaní žoldnieri museli 6. januára 1493 podpísať miestoprišažné vyhlásenie, že opustia Uhorsko a nikdy nebudú škodiť ani bojovať proti kráľovi a zriekajú sa aj nároku na nevyplatený žold. Tamže, s. 327-329, kde je in extenso publikovaný príslušný formulár prísahy. Inak MOL, DI 26236.

V. SEGEŠ: ORGANISIERUNG, BEWAFFNUNG UND TAKTIK DES HERRES DES KÖNIGS
MATTHIAS CORVINUS

Das Spätmittelalter in Europa brachte grundsätzliche Veränderungen im Militärwesen. Das Phänomen des Krieges gewann an Ausmaß und Intensität, der Krieg wurde zum Symptom und gleichzeitig die Hauptursache der fortdauernden Krise im damaligen Europa. Das Hauptmerkmal der Veränderungen im europäischen Militärwesen war der Verfall des Lehnheeres, repräsentiert vor allem durch die schwere Reiterei der Ritterheer an deren Stelle schrittweise des Söldnerheer trat. Gleichzeitig wuchs auch die Bedeutung der Infanterie (Fußtruppen) und Schußwaffen. Im durch die osmanische Expansion stets gefährdeten Südosteuropa wurden die Husaren zum effektivsten und zahlreichsten Heerestyp, als Übergangstyp zwischen der schweren und leichten Kavallerie. Die Veränderungen in der Sozialstruktur des Heeres fanden ihren Ausdruck in der Ausrüstung, als auch in der Kampfführung. Die Entwicklungsphase führt unmittelbar von den regulären Söldnertruppen bis zur regulären Armee als Hauptstütze des staatlichen Machtapparats in der antretenden Neuzeit.

Dreissig Jahre der Herrschaft von Matthias I. Corvinus bilden in der Geschichte des ungarischen Königreiches eine ausserordentliche Periode. König Matthias ein gut geführtes und tatkräftiges Heer aufstellte, das eine der besten Streitkräfte im zeitgenössischen Europa war. Die relative Passivität des Osmanischen Reiches ermöglichte ihm, die Rolle eines Hegemonen im mitteleuropäischen Raum zu spielen, was zum Beispiel auch die Unterwerfung Mährens, Schlesiens und Niederösterreichs beweist. Seine zahlreichen Kriege spielten sich vorwiegend ausserhalb des ungarischen Gebietes, doch größtenteils erschöpften sie das ökonomische Potential des Landes.

Matthias fing mit dem Ausbau des Söldnerheeres schon in den Anfangsjahren seiner Herrschaft an, vor allem jedoch nach dem Abkommen mit Jan Jiskra im Jahre 1462 und nach der Schlacht bei Velké Kostofany (1467). Damals nahm er in seine Dienste viele ehemalige Kämpfer aus Jiskras Lager und Bratriken als Söldner auf. Den schlagkräftigsten und zahlenmässigsten Teil seines Heeres stellten die schweren geharnischten Reiter und gepanzerten Fußkämpfer nichtungarischer Heerkunft vor; bedeutende Aufgabe spielte aber auch die leichte Reiterei, die unter den Namen Hussaren bekannt ist. Im Matthias Heer war auch Artillerie, Donauflotte (sog. Nassadisten) und Wagenburg vertreten.